

УДК 37.613.88

Н. А. Шелест

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

В сучасних умовах проблема формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді набуває особливої актуальності, оскільки інститут сім'ї переживає суттєві труднощі: руйнуються сімейні відносини, знижуються виховні функції сім'ї, зменшується кількість зареєстрованих шлюбів, зростає чисельність розлучень

У державних документах – Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України; «Концепції виховання дітей і молоді в національній системі освіти» – пріоритетним напрямом визначається формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді.

Психологічні підходи до проблеми формування ціннісного ставлення до створення сім'ї знайшли відображення у працях І. Беха, С. Максименка, В. Слободчикова, Д. Фельдштейна та інших.

Різні аспекти проблеми підготовки молоді до сімейного життя відображено у працях учених-педагогів: Т. Алексеенко, О. Докукіної, Л. Канішевської, О. Кікенедрі, В. Кравця, Т. Кравченко, Л. Повалій, В. Постоного, В. Федяєвої та інших.

Мета статті – розкрити теоретичні аспекти проблеми формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді.

Сім'я – це група людей, яка складається з чоловіка та жінки, їх дітей (власних чи прийомних) та інших близьких родичів, що живуть разом; соціальний осередок, який найтісніше об'єднує людей на основі шлюбних і кровних зв'язків. Сім'я є першоосновою духовного, економічного та соціального розвитку суспільства [1, с. 144].

Дослідник сім'ї В. Кравець зазначає, що «сім'я – це точка, де економіка, мораль, обов'язок, кохання, фізіологія, характери і навіть політика переплітаються в єдиний клубок, це історично конкретна система взаємин між подружжям, між батьками і дітьми; мала соціальна група, члени якої пов'язані шлюбними чи родинними стосунками, спільністю побуту, взаємною моральною відповідальністю і соціальною необхідністю, в якій обумовлена потреба суспільства у фізичному і духовному відтворенні населення» [2, с. 39].

Юнацький вік є сенситивним щодо формування ціннісного ставлення до створення сім'ї, оскільки відбувається активне привласнення суспільних норм і функцій, статевого ролі самовизначення, оволодіння основними соціальними ролями, формування моральних ідеалів, підвищення інтересу до моральних проблем, людських якостей, норм

поведінки; формування взаємовідносин із представниками протилежної статі; пошук особистісної ідентичності.

Студентські роки – період найбільш інтенсивного дозрівання особистості; саме на нього припадає досягнення стабільності більшості психічних функцій; вік переоцінки цінностей і мотивації поведінки, посилення свідомих мотивів поведінки.

Проте здатність до свідомої саморегуляції своєї поведінки розвинена у студентів не повною мірою (невмотивований ризик, невміння передбачити наслідки своїх вчинків, в основу яких можуть покладатися не завжди гідні мотиви; вік безкорисливих жертв і самовіддачі; центральний період формування якостей характеру та інтелекту, саме на нього припадає досягнення стабільності та піку більшості психічних функцій [3, с. 121].

Визначення теоретичних засад формування у студентської молоді ціннісного ставлення до створення сім'ї передбачає розкриття складників цього узагальнюючого поняття, насамперед «цінності», «ставлення».

Поняття цінностей пов'язане з поняттям «значущість» чого-небудь (предмета, явища, властивості) в житті і діяльності людей щодо їхніх потреб, інтересів, цілей для конкретної особистості, з погляду того, наскільки цей предмет, явище, властивість здатні задовольнити певну потребу. За визначенням тлумачного словника: «цінність – 1) позитивна чи негативна значущість об'єктів довкілля для людини, класу, групи, суспільства в цілому, що визначається не її властивостями самими по собі, а їх залученням у сферу людської життєдіяльності, інтересів і потреб, соціальних відносин; критерій і способи оцінки цієї значущості виражаються в моральних принципах, нормах, ідеалах, настановленнях, цілях. Розрізняють матеріальні, суспільно-політичні та духовні цінності, позитивні і негативні цінності; 2) те, що має певну матеріальну та духовну вартість» [4, с. 179].

У психологічній літературі склалися специфічні підходи до визначення цінності:

1) цінність ототожнюється із новою ідеєю, що виступає індивідуальним або соціальним орієнтиром;

2) цінність сприймається як поширений суб'єктивний образ або уявлення, що має людський вимір;

3) цінності є синонімами культурно-історичних стандартів;

4) цінність асоціюється із типом «гідної» поведінки, із конкретним життєвим стилем [5, с. 741–742].

Дослідниця Л. Баєва наголошує на феноменальності й індивідуальному характері цінностей:

1) «цінності – ідеальний феномен, особливістю якого, на відміну від матеріальних об'єктів, є належність до суб'єктивного сприйняття і свідомості»;

2) «будь-які предмети або відносини мають цінність для індивіда, оскільки викликають певні суб'єктивні переживання (любов, радість,

задоволення, страждання, страх, ненависть тощо у зв'язку з їх володінням або втратою, але це не означає, що вони є такою ж цінністю для інших». У найбільш загальному вигляді дослідниця визначає цінність як «комплекс спрямованих від суб'єкта до об'єктивної реальності вольових, емоційних, інтелектуальних переживань, що втілюють у собі найбільш значимі цільові перевірки, домагання і прагнення» [6].

Таким чином, цінності можна вважати суб'єктивним утворенням, які залежать від низки чинників: бажань, прагнень, уподобань, потреб, життєвих орієнтирів особистості тощо.

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що проблема сімейних цінностей представлена трьома основними підходами.

У межах першого вона вивчається як частина ієрархії цінностей в контексті аналізу динаміки ціннісних світів сімей і розглядається в структурі суспільної свідомості (С. Дармодехін, В. Добриніна, Т. Кухтевич, Н. Лапін, Н. Марковська).

Другий підхід пов'язаний із дослідженням сімейних цінностей як структурних спонукальних компонентів поведінки людини. Відповідно до нього, сімейні цінності обумовлюють суб'єктивні дії, що, врешті-решт, детермінують соціальні зміни (Г. Воронін, А. Здравомислов, О. Краєва, І. Суріна).

Представники третього підходу (В. Лісовський, М. Мацковський, В. Сисенко) розглядають сім'ю як універсальну цінність, декларують її особливий статус та ціннісне ставлення до неї.

На процес формування і розвитку системи сімейних цінностей впливають три основні фактори: історичні умови, в яких розвивалися і формувалися ціннісні уявлення про сім'ю та сімейні взаємини; культурно-ідеологічні аспекти життєдіяльності суспільства та сім'ї; економічні чинники, які в той чи інший спосіб впливають на ціннісну сферу родини [7, с. 82–85].

Ставлення – це система індивідуальних, вибіркового, свідомих зв'язків особистості з дійсністю, що відображають взаємозалежність потреб особистості з предметами, об'єктами та явищами навколишнього світу й утворюються на основі життєвого досвіду з урахуванням перспективи [8, с. 52].

Цінним для нашого дослідження вважаємо твердження В. Мясичева, що психічні ставлення до різних сторін дійсності визначають діяльність і поведінку особистості [9, с. 207].

Таким чином, ставлення до створення сім'ї впливатиме на якість і стійкість шлюбно-сімейних відносин. В основу формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді покладено аксіологічний і діяльнісний підходи.

Аксіологічний підхід передбачає орієнтацію студентської молоді на пріоритет сімейних цінностей: почуття любові, поваги, взаємної моральної відповідальності; здоровий спосіб життя, дбайливість, почуття

взаємодопомоги, взаємоповаги, офіційний шлюб; відповідальне виконання батьківської функції (материнства і батьківства).

Використання діяльнісного підходу в процесі формування ціннісного ставлення студентської молоді до створення сім'ї передбачає виокремлення у цій проблемі двох аспектів.

Перший пов'язаний із такою характеристикою діяльності, як предметність та «підштовхування» молодої людини до думки про необхідність розвитку особистісних якостей, потрібних для майбутнього сімейного життя.

Другий аспект полягає у тому, що основна характеристика діяльності – суб'єктність, сутністю якої є зумовленість цієї діяльності, з одного боку, потребами, настановленнями, орієнтаціями, минулим досвідом самого діючого суб'єкта, а з іншого – системою суб'єкт-об'єктних відносин, що склалися під час спільної діяльності, тобто відносин між людьми, які взаємодіють [10, с. 39].

Діяльнісний підхід до формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді передбачає вирішення ряду взаємопов'язаних завдань.

По-перше, сукупне формування основних особистісних потенціалів: гносеологічного, аксіологічного та праксеологічного.

По-друге, активне залучення до педагогічно організованої діяльності впливає на розвиток функціональних механізмів психіки (сприйняття, увага, мислення, пам'ять), сприяє вдосконаленню узагальнених типологічних властивостей людини (здібностей, характеру, темпераменту) та послідовно поповнює особистісний досвід (знання, вміння, навички, звички) [10, с. 41–42].

Теоретичний аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми дав змогу уточнити сутність поняття «ціннісне ставлення до створення сім'ї» як інтегровану моральну якість особистості, яка являє собою єдність мотивів, переконань, свідомості, емоційної та діяльнісної сфери.

Ознаками сформованості ціннісного ставлення студентів до створення сім'ї є потреби, інтереси за допомогою яких вони оцінюють значущість сім'ї для окремої особистості та суспільства загалом.

Сформованість ціннісного ставлення до створення сім'ї є основою формування готовності студентської молоді до сімейного життя, відповідального виконання батьківської функції (материнства і батьківства).

Проведене дослідження не вичерпує багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання проблеми. Перспективним вважаємо вивчення питання щодо сформованості ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді.

Список використаної літератури

1. Формування цінностей сімейного життя у вихованців закладів інтернатного типу : монографія / Л. В. Канішевська, С. О. Свириденко,

Л. В. Кузьменко, О. Б. Бернацька, Л. Р. Карпушевська, А. І. Грітчина, О. С. Ляшук ; за заг. ред. Л. В. Канішевської. – Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. – 222 с. **2. Кравець В. П.** Теорія і практика дошлюбної підготовки молоді / В. П. Кравець. – К. : Київська правда, 2000. – 688 с. **3. Вітвицька С. С.** Основи педагогіки вищої школи : [підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури] / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 384 с. **4. Тлумачний** словник-довідник моральних і духовних понять і термінів : навч. посіб / [Уклад. О. А. Біда, Н. В. Орлова, Л. І. Прокопенко, Ю. В. Тимошенко; за ред. Л. Л. Прокопенко]. – Черкаси : Вид. від ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – 244с. **5. Психологический** словарь / под общей науч. ред. П. С. Гуревича. – М. : ОЛМА Медиа Групп, ОЛМА ПРЕСС Образование, 2007. – 800 с. **6. Баева Л. В.** Ценностные основания индивидуального бытия: Опыт экзистенциальной аксиологии : монография / Л. В. Баева. – М. : Прометей ; МПГУ, 2003. – 240 с. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://asu.edu.ru/images/File/Publikatzii/Tzenn_osnovaniya.pdf **7. Рогова А. М.** Анализ социальных факторов формирования семейных ценностей среди молодого поколения на примере Санкт-Петербурга и Ленинградской области : автореф. дисс. ... на соискание учен. степени канд. социологич. наук : спец. 12.00.03 «Семейное право» / А. М. Рогова. – Самара, 2006. – 20 с. **8. Єжова О. О.** Формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів : монографія / О. О. Єжова. – Суми : Вид-во МакДен, 2012. – 412 с. **9. Мясищев В. Н.** Психология отношений : избр. психол. труды / В. Н. Мясищев ; [под ред. А. А. Бодалева]. – М. : Институт практической психологии ; Воронеж : МОДЭК, 1995. – 356 с. **10. Аксенов А. М.** Организационно-педагогические условия социализации воспитанников школ-интернатов : дисс. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Аксенов Алексей Михайлович. – Тула, 2003. – 236 с.

Шелест Н. А. Формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді: теоретичні аспекти

У статті розглянуто теоретичні аспекти проблеми формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентської молоді.

Теоретичний аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми дав змогу уточнити сутність поняття «ціннісне ставлення до створення сім'ї» як інтегровану моральну якість особистості, яка являє собою єдність мотивів, переконань, свідомості, емоційної та діяльнісної сфери. Ознаками сформованості ціннісного ставлення студентів до створення сім'ї є потреби, інтереси за допомогою яких вони оцінюють значущість сім'ї для окремої особистості та суспільства загалом. Сформованість ціннісного ставлення до створення сім'ї є основою формування готовності студентської молоді до сімейного життя, відповідального виконання батьківської функції (материнства і батьківства).

Ключові слова: сім'я, цінності, ставлення, ціннісне ставлення до створення сім'ї, студентська молодь, теоретичні аспекти.

Шелест Н. А. Формирование ценностного отношения к созданию семьи у студенческой молодежи: теоретические аспекты

В статье рассмотрены теоретические аспекты проблемы формирования ценностного отношения к созданию семьи у студенческой молодежи. Теоретический анализ научной литературы по исследуемой проблеме дал возможность уточнить сущность понятия «ценностное отношение к созданию семьи» как интегрированное моральное качество личности, которое представляет единство мотивов, убеждений, сознания, эмоциональной и деятельностной сферы. Признаками сформированности ценностного отношения студентов к созданию семьи являются потребности, интересы с помощью которых они оценивают значимость семьи для отдельной личности и общества в целом. Сформированность ценностного отношения к созданию семьи является основой формирования готовности студенческой молодежи к семейной жизни, ответственному отношению к выполнению родительской функции (материнству и отцовству).

Ключевые слова: семья, ценности, отношения, ценностное отношение к созданию семьи, студенческая молодежь, теоретические аспекты.

Shelest N. Formation of Valuable Attitude for Creating a Family of Students: Theoretical Aspects

The article is discussed the theoretical aspects of the formation of value attitude for creating a family of students.

Theoretical analysis of the scientific literature on this problem is made possible to clarify the essence of the concept of «value attitude to a family» as an integrated moral quality of the individual, which is a unity of motives, beliefs, consciousness, emotional and activity areas.

The features of formation of valuable attitude of students to have a family needs interests in which they assess the importance of the family for the individual and society. Formation of value attitude for creating family is the basis of formation of readiness of students to family life, parental responsibility performance features (parenthood).

Key words: family, values, attitudes, value attitude to starting a family, college students, the theoretical aspects.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2017 р.

Прийнято до друку 27.06.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.